

Přemysl Vinš

Příliš dlouhé volby (analýza parlamentních voleb v Albánii)

„Zgjedhje“ (albánsky volby) se v Albánii stalo jedním z nejskloňovanějších slov tohoto roku a označuje událost, která ovládala albánskou politickou scénu dlouho před jejím proběhnutím a která je aktuální i dnes, čtyři měsíce po jejím konci. Ano, letošní rok byl v Albánii rokem volebním, kdy Albánci volili své zástupce do 140-členného jednokomorového parlamentu (Kuvendi i Shqipërisë). Letošní volby, které se uskutečnily 28. června, měly být testem albánské demokracie a zkouškou vyspělosti albánské politické scény. Ostatně stejnými přízvisky bývají v albánském případě nazývány všechny volby a bylo tomu tak i v minulosti. Avšak letošní volby se konaly přeci jen v trochu výjimečné atmosféře a všichni političtí hráči si toho byli dobře vědomi. První polovina roku 2009 totiž byla ve znamení významných zahraničně-politických úspěchů Albánie, neboť země v lednu dosáhla dokončení ratifikace Stabilizační a asociační dohody ze strany všech členských zemí EU a v dubnu se Albánie spolu s Chorvatskem stala plnoprávným členem Severoatlantické aliance.

Rozložení sil

Také výše zmíněné události se staly nedílnou součástí litého předvolebního boje, v e kterém se proti sobě utkalo 35 stran sdružených do 4 koalic. Na albánské politické scéně však již tradičně dominují především dvě strany – od roku 2005 vládoucí Demokratická strana Albánie (PDSH) v čele se Sali Berishou a Socialistická strana Albánie (PSSH), které předsedá současný starosta Tirany, Edi Rama. Obě nejsilnější koalice vedené PDSH, respektive PSSH, vstoupily do volebního klání s podobným heslem, kterým se stala „změna“ (ndryshim). Pro členy vládoucí koalice toto heslo symbolizovalo úspěchy, kterých jejich vláda dosáhla, a závazek, že i další mandát bude ve znamení rychlých a žádoucích změn ve všech oblastech fungování státu. Pro opoziční blok měla „změna“ pochopitelně opačný význam – vyjadřovala nesouhlas s vývojem země pod Berishovou vládou a slib „opravdových“ změn podle představ socialistů. K pravicové koalici „Aliance za změnu“ (Aleanca e Ndryshimit) vedené PDSH se připojila mj. Republikánská strana (PR) a Strana za právo a integraci (PDI), zatímco „Svaz pro změnu“ (Bashkimi për Ndryshim) spojoval značnou část levicového spektra albánské politické scény, tj. PSSH, Sociální demokráty (PSD) a Stranu svazu pro lidská práva (PBDNj), která zastupuje zájmy národnostních menšin, zejména řecké. Kromě těchto dvou dominantních koalic se do volebního klání zapojila koalice stran s názvem „Socialistická aliance pro integraci“, ve které má hlavní slovo strana „Socialistické hnutí pro integraci“ (LSI) v čele s Ilirem Metou. Tuto stranu Ilir Meta založil po svém odchodu

z PSSh. Čtvrtá koalice „Aliance Pól svobody“ (Aleanca Poli i Lirisë) sdružovala několik marginálních pravicových stran, které neměly reálnou šanci do voleb nějak významně zasáhnout.

Obavy a přípravy

I přes proklamace zástupců všech významných politických sil v zemi, že letošní volby budou důkazem vyspělosti albánské demokracie a připravenosti země plně se zapojit do evropského integračního procesu, panovaly obavy, zdali je Albánie vůbec schopna zajistit takový průběh voleb, který by splňoval evropské standardy. Zahraniční představitelé ustavičně zdůrazňovali svým albánským kolegům, že jen řádný průběh voleb může skutečně urychlit albánské integrační aspirace. S blížícími se volbami mohli albánští vrcholní politici taková upozornění slyšet stále častěji. Tato prohlášení zaznívala především z Bruselu a odrážela jistou skepsi evropských politiků vůči očekávanému průběhu voleb v Albánii. Tyto obavy byly motivovány především zkušenostmi z voleb v minulých letech, které nikdy od pádu komunismu v zemi zcela neodpovídaly evropskému standardu. Jistá skepse měla do určité míry mírnit optimismus albánské politické scény a měla být upozorněním, že další kroky integrace Albánie do EU jsou podmíněny právě regularitou voleb. Jedním ze zdrojů obav o řádný průběh voleb, který sdílela i značná část albánských – především opozičních – politiků, byl pomalý proces vydávání nových průkazů totožnosti obyvatelům země, kteří až dosud nedisponovali jedním druhem dokumentů. Podle volebního zákona se voleb mohli účastnit jen držitelé nových identifikačních průkazů nebo cestovních pasů. Vzhledem k tomu, že výroba a vydávání nových průkazů totožnosti na mnoha místech vázly z důvodu technických problémů, nezájmu občanů nebo kvůli jejich vyšší ceně, hrozilo reálné nebezpečí, že se velká část obyvatel vůbec nebude moci voleb zúčastnit. Ne každý totiž vlastnil cestovní pas. Opozice obviňovala vládu z neschopnosti a varovala, že transparentnost voleb je vážně ohrožena právě kvůli problémům s průkazy totožnosti. Poměrně časté rovněž byly problémy s volebními seznamy, na kterých nezdědko figurovaly tzv. mrtvé duše, tedy osoby již zemřelé. To vše vzbuzovalo s blížícími se volbami značnou nervozitu jak v Albánii, tak v zahraničí. Kromě toho se ani letos albánské volební kampani nevyhnuly ojedinělé násilnosti, které jen vyostřovaly sílící předvolební napětí. Mezi nejvážnější incidenty patřila květnová vražda poslance opoziční PSSh, Fatmira Xhindiho, který byl zastřelen ve svém domě v Roskovci poblíž Berat. Pouhých 10 dnů před konáním voleb zahynul při výbuchu auta předseda Křesťansko-demokratické strany v okrese Malësia e Madhe na severu země. Obě vraždy nebyly dosud spolehlivě objasněny. Kromě toho na některých místech došlo k narušení distribuce volebních lístků a k drobným šarvátkám mezi sympatizanty jednotlivých politických stran.

Co se volebního programu týče, všechny politické strany kladly důraz především na další integraci země do EU. V konkrétních krocích se mělo jednat

o dosažení liberalizace vízového režimu pro občany Albánie a o rychlé přiznání statutu Albánie jako kandidátské země na členství v EU. Žádost o přiznání tohoto statutu odevzdal už v dubnu v Praze do rukou tehdejšího českého předsedy vlády, Mirka Topolánka, albánský premiér Berisha. Vládnoucí PDSH založila svoji kampaň právě na zdůrazňování úspěchů, kterých Albánie v minulých letech dosáhla. Berishova vláda se prezentovala právě jako „tahoun“ ekonomických a politických reforem. Jako důkaz svého úspěchu Berisha poukazyval hlavně na to, že za jeho vlády byla země přijata do NATO, že byla dokončena ratifikace asociační a stabilizační dohody a že jeho vláda odevzdala žádost o přiznání statusu kandidátské země. Tyto zahraničně-politické úspěchy Berishova strana dovedně využila pro svoji kampaň a je nesporné, že v zemi, kde má členství v NATO a EU drtivou podporu veřejnosti, mohly tyto skutečnosti sehrát významnou roli. Zřejmě i s ohledem na blížící se volby Berisha trval na odevzdání žádosti o statut Albánie jako kandidátské země na členství do EU ještě během českého předsednictví Radě EU, i když jej mnozí západní politici vyzvali, aby s touto žádostí nespěchal a spíše se zaměřil na hladký průběh voleb. V předvolební kampaň PDSH se proměnilo také slavnostní proražení tunelu u Kalimashe na nově vybudované dálnici, která spojuje přístav Durrës s Kukësem v severovýchodní části země. Tato dálnice významně urychlující dopravu mezi Albánií a Kosovem je nejdražším investičním projektem albánské vlády a stala se symbolem modernizace země. Program opozičních stran, zejména PSSH, se naopak zaměřil na kritiku Berishovy vlády. V ostré předvolební kampani socialisté obviňovali Berishovu vládu z nekompetentnosti a dokonce ze zapletení do organizovaného zločinu. Terčem kritiky se staly především skan-

dály spojené s tragédií v Gërdecu, kde v roce 2008 došlo k výbuchu muničního skladu. Během tohoto výbuchu zemřelo přes 100 lidí a výbuch poničil domy v širokém okolí. Vyšetřování poukázalo nejen na naprosté zanedbání bezpečnostních předpisů, ale za tragédií dosud nebyl nikdo potrestán. Během vyšetřování se také objevila podezření, že je vláda zapletena do podezřelých obchodů se zbraněmi. Socialisté se

ve svém programu také slibovali větší investice do zemědělství a do venkovské infrastruktury a obviňovali vládní koalici, že investuje jen do takových projektů, které jí zajistí politické body. Socialisté tak upozorňovali, že právě albánské zemědělství a zdravotnictví jsou v žalostném stavu i kvůli naprostému nezájmu státních orgánů. Celkově však je možné shrnout, že volební kampaň všech klíčových politických stran byla značně konfrontační a zaměřovala se spíše na očerňování protivníka než na konkrétní problémy země. Jediným průsečíkem jejich programu je pouze jasně deklarovaný cíl, kterým je evropská integrace.

Výsledek voleb

V neděli 28. června tedy v Albánii proběhly dlouho očekávané volby, jejichž průběh sledovalo přibližně 2 500 zahraničních a asi 400 domácích pozorovatelů. Volby proběhly relativně klidně a bylo zaznamenáno jen několik menších incidentů. I přes poměrně kladné hodnocení průběhu voleb ze strany mezinárodních organizací bylo konstatováno, že ani letošní volby nesplnily standardy EU. Mezinárodní pozorovatelé upozornili, že na některých místech byly hlasovací místnosti otevřeny se zpožděním, cílem kritiky se stalo rovněž pomalé sčítání hlasů a zmatky, které tento proces doprovázely. V některých volebních okrscích došlo k přerušování sčítání hlasů a někde byla dokonce vyměněna sčítací komise. Zahraniční pozorovatelé si také občas povšimli toho, že některé volební lístky byly započítány ve prospěch jiné politické strany než bylo uvedeno na hlasovacím lístku. Přesto však mise pozorovatelů OBSE konstatovala, že nedošlo k zásadnímu porušení mezinárodních pravidel demokratických voleb.

Předběžné výsledky voleb byly známy již po několika dnech, ale oficiální výsledky oznámila Ústřední volební komise až začátkem srpna. Již během zveřejňování průběžných výsledků bylo zřejmé, že dvě hlavní koalice vedené

PDSH a PSSh dosáhly téměř stejného počtu hlasů. Tato skutečnost jen zvýšila povolební napětí v zemi. Již několik dní po skončení voleb se vítězem prohlásil Sali Berisha a opoziční socialisté naopak stále hlasitěji začali upozorňovat na podvody během sčítání hlasů. Ani týden po konání voleb nebylo jasné, zdali Berishou vedená pravicová koalice získá v parlamentu 70 nebo 71 křesel. Zisk 71 mandátů by pravicové koalici zajistil těsnou většinu ve 140 členném parlamentu. Aktuální však byla také hrozba povolebního patu, protože stále se zpřesňující průběžné výsledky naznačovaly, že by socialisty vedená koalice mohla získat 66 křesel, což by v součtu se 4 mandáty Metovy LSI rovněž znamenalo zisk 70 křesel pro albánskou levici. Těmto spekulacím však záhy učinil přítrž sám Sali Berisha, který se začátkem července setkal s Ilirem Metou a přizval jej do své koalice. Ilir Meta tento návrh přijal. Tím si tedy Sali Berisha zajistil pokračování své vlády. Koalice s LSI Ilira Mety byla jistým překvapením, neboť Meta byl po dlouhá léta členem PSSh a až po sporech s bývalým předsedou socialistů, Fatosem Nanem, z PSSh vystoupil a založil stranu, která měla být alternativou k PSSh. I když tedy dosud nebyly známy oficiální výsledky a i když Ramova PSSh protestovala proti volebním podvodům, bylo jasné, že vítězem se stala Aliance za změnu v čele s PDSH a že s pomocí LSI v čele vlády i na další 4 roky zřejmě zůstane Sali Berisha. Porážka Socialistické strany vyvolala uvnitř této strany volání po odchodu Edito Ramy z postu předsedy strany. Na zářijovém stranickém sjezdu však Edi Rama svůj předsednický post obhájil.

Když tedy začátkem září Ústřední volební komise vyhlásila oficiální výsledky voleb, potvrdilo se jen to, co už všem bylo po mnoho týdnů známo. Podle oficiálních výsledků přesáhla volební účast jen těsně hranici 50 % (50,77 %). Vítězem voleb se stala pravicová „Aliance za změnu“ (46,92 %), která si zajistila celkem 70 mandátů (PDSH 68 křesel, PR a PDI po jednom křesle). Opoziční blok „Svaz pro změnu“ získal 45,34 % (PSSH 65 křesel a PBDNJ 1 křeslo). Jiné strany zahrnuté v tomto levicovém svazu se do parlamentu nedostaly. Za „Socialistický svaz pro integraci“ se do parlamentu dostala jen Metova LSI (4,85 %), což této straně zajistilo 4 křesla. Celkově vzato má tedy současná vládní koalice celkem 74 mandátů.

Krátce po oznámení oficiálních výsledků voleb a po jejich potvrzení ze strany ústavního soudu vyzvala PSSh k přepočítání volebních lístků v některých okresech, ve kterých existuje vážné podezření, že došlo k manipulaci výsledků. Edi Rama začal hovořit o „krádeži hlasů“ a vyhrožoval, že PSSh na protest proti manipulaci s hlasy přistoupí k bojkotu parlamentu.

Povolební situace

Dne 9. září 2009 pověřil albánský prezident Bamir Topi sestavením nové vlády předsedu PDSH Saliho Berishu. Jeho staronový kabinet doplněný o Ilira Metu (získal post místopředsedy vlády a ministra zahraničí) záhy získal důvěru parlamentu, ve kterém od prvního zasedání chybí opoziční poslanci za

PSSH. Opozici tak v současné době v parlamentu zastupuje jen jediný poslanec zvolený za PBDNj. Bojkot parlamentu za strany nespokojené opozice není v albánských poměrech ničím výjimečným a i přes deklarace o vyspělosti albánské demokracie se na albánskou politickou scénu vrátil jev, který jsme byli zvyklí vídat v minulých letech během vlády socialistů i demokratů. Mezinárodní společenství ale i vládnoucí koalice opakovaně vyzývají opozici, aby se vrátila do parlamentu, avšak Edi Rama to podmiňuje otevřením volebních schránek a přepočítáním hlasů v několika sporných volebních obvodech. Sali Berisha však tento požadavek odmítá s odůvodněním, že platnost voleb potvrdil i Ústavní soud. Je nesporné, že bojkot parlamentu ze strany PSSh komplikuje práci celého zákonodárního sboru a je velmi špatným signálem do zahraničí. To platí zejména v této době, kdy Albánie usiluje o přiřazení mezi země regionu, které budou profitovat z liberalizace vízového režimu pro jejich občany cestující do zemí EU. Albánie spolu s Bosnou a Hercegovinou dosud nesplnily nutná kritéria. Bojkot parlamentu nemá sto procentní podporu ani uvnitř samotné PSSh. Proti Ramovi se v této záležitosti postavil poslanec Ben Blushi, podle kterého by se jejich strana měla podílet na práci parlamentu a neměla by se sama izolovat. I přes Blushiho nesouhlas se poslanci PSSh zatím chovají jednotně. Edi Rama zároveň stupňuje tlak na Berishu a domáhá se přepočítání hlasů v několika obvodech. Na podporu tohoto požadavku organizuje PSSh v různých částech země demonstrace, které prý budou pokračovat až do splnění jejich požadavku.

Je tedy pravděpodobné, že téma voleb, které plní stránky albánského tisku již více než rok, ještě dlouho nezmizí z pozornosti albánské veřejnosti. Dnes je obtížné předpovědět, kdo – Berisha nebo Rama – nakonec ustoupí. Nepochybně však značnou roli sehraje tlak ze zahraničí a společný cíl demokratů i socialistů, kterým je pokračování integrace Albánie do EU. Nutnost dalších reforem a stabilního politického prostředí snad časem přiměje oba klíčové hráče na albánské politické scéně ke kompromisu. Jen obtížně lze také odhadovat, do jaké míry je stabilní současné spojení mezi Sali Berishou a Ilirem Metou. V současném tlaku ze strany PSSh se Meta jasně postavil za předsedu vlády. Avšak zkušenost z dřívější doby říká, že na albánské politické scéně je možné téměř vše. Rozhodně však téma voleb ještě není uzavřeno!

Zdroje:

Komisioni Qëndror i Zgjedhjeve (Ústřední volební komise)

<http://www.cec.org.al/>

www.president.al

www.keshilliministrave.al

www.balkanweb.com,

www.shekulli.com.al